

שיטות מחקר איכותניות

תכנית המ"א, מכללת בני ברק

פרופ' דפנה כרמלי

שעות קבלה - בתיאום מראש.
E-mail: daphna@research.haifa.ac.il

א. רקע

המחקר האיכותני מתמקד בניסיון להבין התנסויות חברתיות מנקודת מבטם של המשתתפים. דגש מושם על זיהוי ופענוח של המשמעויות והפירושים הניתנים למצבים ולתופעות. לשם כך, נחוצה גישה מחקרית ושיטות עבודה ייחודיות, הנבדלות, באופן מהותי מאלה המקובלות במחקר כמותני. למעשה, כל שלב בעבודה, מהגדרת הנושא ומיקוד של שאלת מחקר, עד קביעת השיטות שתיושמנה, איסוף הנתונים וניתוחם, מצריך מודעות ומיומנות ייחודיים, ובכלל זה, התבוננות רפלקסיבית של החוקרת על עצמה ועל עבודתה.

ב. מטרת הקורס

מטרתו של קורס זה היא להקנות לסטודנטים הבנה וכישורים מעשיים בתחום המחקר האיכותני. לשם כך נבחן באופן ביקורתי ונתרגל

- הנחות יסוד ומושגים תיאורטיים עליהם מתבססת הפרדיגמה האיכותנית.
- בחירת נושא וניסוח שאלת מחקר איכותנית
- תכנון ופיתוח של מערך מחקר איכותני
- איסוף וניתוח של נתונים איכותניים: ראיונות חצי-מובנים, תצפיות, ניתוח טקסטים
- תהליכים אישיים שחווה החוקר במהלך המחקר
- סוגיות אתיות ודרכי התמודדות עמן
- כתיבת דו"ח מחקר איכותני

ג. מתכונת הקורס

- המפגשים יתקיימו במתכונת של הרצאות, דיונים, ותרגול אקטיבי.
- הסטודנטים יתבקשו לבצע במהלך הסמסטר תרגיל במספר שלבים, בהתאם לנושאי הלימוד. התרגיל יכלול הגדרה של נושא ושאלת מחקר, בניית מערך מחקר, איתור וקריאה של חומר תיאורטי, איסוף נתונים וניתוחם. בסיום הקורס יוגשו כל אלה כעבודה מסכמת (רי פירוט בהמשך).

ד. חובות הקורס:

- נוכחות סדירה והשתתפות פעילה בשיעורים - חובה - 10% מהציון
- קריאה עצמאית של החומרים הביבליוגרפיים (דרישת מעבר)
- הגשת המטלות - 90% מהציון

שימו לב: יש להשיג בכל אחד ממרכיבי הציון 65 לפחות.

נושאי הקורס

1. מבוא : יסודות המחקר האיכותני
2. מחקר איכותני – בחינה השוואתית ביחס למחקר כמותני
3. החוקר כ"כלי מחקר"
4. שדה מחקר, נושא מחקר, שאלת מחקר – בחירה, מיקוד, ניסוח
5. המערך המתודולוגי במחקר איכותני: אוכלוסיית הנחקרים, תיקוף ומהימנות
6. סוגיות אתיות במחקר איכותני
7. ראיון מובנה למחצה - היבטים מילוליים ולא מילוליים, מדריך ראיון
8. תצפיות וניתוח תוכן
9. עיבוד וניתוח של נתונים וממצאים
10. כתיבת דו"ח מחקר

מטלות הקורס

מטלות הקורס קשורות זו בזו, כשהמוקדמות מהוות בסיס לבאות אחריהן. במהלך הסמסטר יצטברו המטלות לסקיצה של עבודת מחקר איכותנית. המטלות תבוצענה בזוגות – אותן שותפות במשך כל הסמסטר – ותוגשנה במועדים שייקבעו מראש. כל המטלות תוגשנה למרצה בכתב, בעותק קשה (= נייר) ביום ההגשה וכן בעותק מקוון. העבודות תוגשנה מודפסות ברווח כפול, גופן 12. זכרו למספר את העמודים! אנא הימנעו מעטיפות. נחסוך נייר וסירבול.

1. בחירת נושא לתרגיל המחקר + הסבר הרקע והרציונל לבחירתכן (10%)
2. הגשת הצעה למערך מחקר. חלק זה יכלול
 - a. תיאור של שדה המחקר (עד 2 עמודים) (10%)
 - b. תיאור השיטות המוצעות ואוכלוסיית המחקר + הסבר מה היתרונות של כל שיטה ומה ניתן יהיה ללמוד ממנה (עד 2 עמודים) (10%)
3. איסוף נתונים איכותניים. כל זוג יבצע ויגיש
 - a. שני ראיונות (כל סטודנטית תבצע ראיון נפרד) (15%)
 - b. שני תיאורי תצפיות (10%)
 - c. ניתוח טקסט (10%)
4. ניתוח הממצאים : לצד כל אחד מסוגי המידע שנאספו, יירשמו תימות מרכזיות שעלו מתוך הממצאים, מלוות בדוגמאות המבססות אותן (עד 3 עמודים, כולל ציטוטים והדגמות) (25%)
5. נוכחות והשתתפות פעילה (10%)

קריאת חובה על פי נושאי הקורס

**מבוא : יסודות המחקר האיכותני
בחינה השוואתית ביחס למחקר כמותני**

צבר בן-יהושע, נ. (2001). מבוא : ההיסטוריה של המחקר האיכותני, השפעות וזרמים. בתוך נ. צבר בן-יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותני (עמ' 13 - 20). לוד : דביר.

שקדי, א. (2003). מילים מנסות לגעת : מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב : הוצאת רמות-אוניברסיטת תל-אביב. פרק : 1 הנחות המחקר האיכותני-קונסטרוקטיבי, עמ' 23-36.

החוקר כ"כלי מחקר"

ווייט, וויליאם פ'. 1998. "התפתחותו של מחקר חברת קרן הרחוב". בתוך שוקד מ' ודשן ש' החוויה הבין-תרבותית. מקראה באנתרופולוגיה. ירושלים ותל-אביב : שוקן. עמ' 357-372.

אלאור תמר, 1998. בפסח הבא : נשי ואוריינות בציונות הדתית. תל-אביב : עם עובד, עמ' 47-84.

כרמלי, יורם. 1991. "הזר והלץ : לקחים מתצפית משתתפת בקרקס". במה : רבעון לדרמה. מס' 123-124, עמ' 88-104.

שדה מחקר, נושא מחקר, שאלת מחקר – בחירה, מיקוד, ניסוח המערך המתודולוגי במחקר איכותני : אוכלוסיית הנחקרים, תיקוף ומהימנות

שקדי, א. (2003). פרספקטיבה מושגית, שאלות המחקר ועיצוב המחקר, בתוך : שקדי, א. מילים מנסות לגעת : מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב : הוצאת רמות – אוניברסיטת תל-אביב. עמ' 37-54.

שקדי, א. (2003). פרק 13 : סטנדרטים של איכות המחקר, בתוך : שקדי, א. מילים מנסות לגעת : מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב : הוצאת רמות – אוניברסיטת תל-אביב, עמ' 227 - 242.

Birenbaum-Carmeli D., Y. S. Carmeli and S. Gornostayev (2008) Researching sensitive fields: Some lessons from a study of sperm donors in Israel, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 28 (11/12), 425-439

סוגיות אתיות במחקר איכותני

דושניק, ל., וצבר בן-יהושע, נ. (2001). אתיקה של המחקר האיכותני. בתוך נ. צבר בן-יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותני (עמ' 343 - 368). לוד : דביר.

Goldblatt H., Karnieli-Miller O., Neumann M. (2010). Sharing qualitative research findings with participants: Study experiences of methodological and ethical dilemmas, *Patient Education and Counseling*

Karnieli-Miller, O., Strier, R., & Pessach, L. (2009). Power relations in qualitative research. *Qualitative Health Research*, 19, 279-289.

ראיון מובנה למחצה - היבטים מילוליים ולא מילוליים, מדריך ראיון

גילת, ע. והרץ-לזרוביץ, ר. 2010. שיטה לראיון וניתוח סיפור חיים המבוססת על הגישה הנרטיבית-טיפולית, בתוך קסן, ל. וקרומר-נבו, מ. (עורכות). (2010). **ניתוח נתונים במחקר איכותני**. באר-שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. **LB1028.N59 2010**

Manderson, L., Bennett, E., & Andajani-Sutjahjo, S. (2006). The social dynamics of the interview: Age, class, and gender. *Qualitative Health Research*, 16, 1317-1334.

Carmeli, Yoram S. and Birenbaum-Carmeli, D. (2000). Ritualizing the 'Natural Family': Secrecy in Israeli Donor Insemination, *Science as Culture*, 9(3): 301-325.

תצפיות וניתוח תוכן

בירנבוים-כרמלי ד. 2000. צפונים: על מעמד בינוני ישראלי, ירושלים: הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, פרק י"ב: יחסי שכנות ומוגבלותם, עמ' 192-208. (תצפיות)

Emerson J.P. 1970. Behavior in private places: sustaining definitions of reality in gynecological examinations. *Recent Sociology*, No. 2, 74-97. (תצפיות)

Dapnha Birenbaum-Carmeli, Yoram S. Carmeli, Rina Cohen. (2000). 'Our first 'IVF baby': Israel's and Canada's Press coverage of procreative technology. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 20(7), 1-38. (ניתוח טקסטים)

גמליאל, טי. 2003. הסגנון המקאברי: מקרה-מחקר על התמודדות עם מוות, מגמות, מב (2), 240-262. (מקרה מחקר)

עיבוד וניתוח של נתונים וממצאים

ליבלך, ע. ותובל-משיח, ר. (2010) בין השלם לחלקיו, ובין תוכן לצורה. בתוך ל. קסן ומ. קרומר-נבו (עורכות), **ניתוח נתונים במחקר איכותני** (עמ' 21-42). באר-שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

שקדי, א. (2003). **מילים מנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום**. תל-אביב: הוצאת רמות – אוניברסיטת תל-אביב, פרק 5: עקרונות ניתוח הנתונים, עמ' 93-110.

Tsipi Ivry. 2010. Kosher medicine and medicalized halacha: An exploration of triadic relations among Israeli rabbis, doctors, and infertility patients. *American Ethnologist*, Vol. 37, Issue 4

כתיבת דו"ח מחקר

גירץ, קליפורד, 1990. "תאור גדוש: לקראת תיאוריית תרבות פרשנית", עמ' 15-40. בתוך פרשנות של תרבויות. תל-אביב: כתר.

שקדי, א. (2003). פרק 13: סטנדרטים של איכות המחקר, מילים מנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב: הוצאת רמות – אוניברסיטת תל-אביב. עמ' 227 - 242.

ספרים בנושא

זבר בן-יהושע, נ. (עורכת) (2001). מסורות וזרמים במחקר האיכותני, לוד: דביר.

קופפרברג, ע. (עורכת) (2010). חקר הטקסט והשיח: ראשומון של שיטות מחקר. באר-שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. P302.H45 2010

קסן, ל. וקרומר-נבו, מ. (עורכות) (2010). ניתוח נתונים במחקר איכותני. באר-שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. LB1028.N59 2010

שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל-אביב: מכון מופ"ת. שמורים LB1028.S395 2007

שקדי, א. (2003). מילים מנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב: הוצאת רמות – אוניברסיטת תל-אביב. שמורים H61.S5185 2003

תובל-משיח, ר. וספקטור-מרזל, ג. (עורכות) (2010), מחקר נרטיבי: תאוריה, יצירה ופרשנות. ירושלים: הוצאת הספרים ע"ש מאגנס. H62.M352 2010

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage. שמורים H61.C73 2007

Holloway, I., & Wheeler, S. (2002). *Qualitative research in nursing* (2nd ed.). Oxford, Great Britain: Blackwell. RT81.5.H65 2002

Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, analysis, and interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage. שמורים P302.7.L5381998

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. New York: International University Press. שמורים B828.2.L56 1985

3) מחקרים איכותניים בתחום הבריאות

אונגר-ארנוב, י. (2009). חוויית העובדות הסוציאליות בקריה הרפואית רמב"ם - במלחמת לבנון השנייה (עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך). ביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה, חיפה.

בנד-וינטרשטיין, ט. (2006). פרספקטיבות של בני משפחה על חיים באלימות אינטימית לאורך שנים (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה"). אוניברסיטת חיפה, חיפה.

גולדבלט, ה. (2001). המשמעות שמעניקים מתבגרים לאלימות בין הוריהם (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה"). אוניברסיטת חיפה, חיפה.

ישראלי, ט. (2005). ההבניה האונטולוגית של מצבי צמח : המקרה של בית חולים בישראל (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה"). אוניברסיטת חיפה, חיפה.

קריבנקו, י. (2009). עמדותיהם וחוויותיהם של אנשי-צוות סיעודי במפגשם עם מטופלים אשר התקבלו למסגרות אשפוזיות בעקבות ניסיון אובדני (עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך). החוג לבריאות נפש קהילתית, אוניברסיטת חיפה, חיפה.

קרניאלי-מילר, א. (2006). בשורות רעות בגיל ההתבגרות : חווית הבישור וההתבשרות על מחלה כרונית בעיני מתבגרים, הוריהם והרופאים (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה"). אוניברסיטת חיפה, חיפה.

Band-Winterstein, T., & Koren, C. (2009). "We Take Care of the Older Person, Who Takes Care of Us?" Professionals Working with Older Persons in a Shared War Reality. *Journal of Applied Gerontology*, OnlineFirst, published on December 29, 2009 as doi:10.1177/0733464809357427

Goldblatt, H. (2009). Impact of caring for abused women on nurses' professional and personal life experiences. *Journal of Advanced Nursing*, 65, 1645–1654.

Goldblatt, H., Granot, M., Admi, H., & Drach-Zahavi, A. (2008). The experience of being a shift-leader in a hospital ward. *Journal of Advanced Nursing*, 63, 45–53.

Gramling, K. L. (2004). A narrative study of nursing art in critical care. *Journal of Holistic Nursing*, 22, 379-398.

Reid, D., Angus, J., McKeever, P., & Miller, K. L. (2003). Home is where their wheels are: Experiences of women wheelchair users. *American Journal of Occupational Therapy*, 57, 186-195.

Ridge, D., & Ziebland, S. (2006). "The old me could never have done that": How people give meaning to recovery following depression. *Qualitative Health Research*, 16, 1038-1053

Robinson Wolf, Z., & Rager Zuzelo, P. (2006). "Never Again" stories of nurses: Dilemmas in nursing practice. *Qualitative Health Research*, 16, 1191-1206.